

OSVÁTH GÁBOR

HVANG DZSINI *SIDZSO* VERSEI

(EREDETI SZÖVEGEK, NYERS- ÉS MŰFORDÍTÁSOK)

Hvang Dzsini a régi koreai irodalom legismertebb költője. Életéről kevés hiteles adat maradt fenn, de sok legendás történet hőse. A szórakoztató hölgyek, a *kiszengek* közé tartozott. A három soros, laza ütemes verselésű *sidzso* a koreai líra reprezentatív, ma is népszerű műfaja; Hvang Dzsini ennek kiemelkedő művelője volt. A *kiszengek* által írt szerelmes versek nem allegorikus értelműek, mint a férfiköltők művei. A szigorú erkölcsű konfuciánus világban szabadabb életformájuk alkalmas volt az őszinte érzelmek kifejezésére. Állandó témájuk a társuk távolléte miatti fájdalom. Hvang Dzsini mai művészeti alkotásokban gyakran szerepel mint az önálló, döntésekre képes modern nő előképe. A dolgozat bemutatja összes fennmaradt *sidzso* versét.

Hvang Dzsini 黃眞伊, 황진이 (1506?–1544?) a régi koreai irodalom legismertebb és legnépszerűbb költője. Életéről nagyon kevés hiteles adatot ismerünk, a korabeli és későbbi írásokban a róla fennmaradt legendás történetek valóságalapja kétséges. Pak Ilszu tanulmánya ismerteti azokat a korabeli és későbbi kínai nyelvű (*hanmun*, *venjen*) verseket, értékelő, kritikai jellegű esszéket (*si-hva* 詩話, 시화, ‘vers + beszélgetés’), amelyekben szó esik a költőnő egyes verseit ihlető személyekről, s így életének jelentősnek vélt epizódjairól is.¹ Ezek szerint Hvang *csinsza* 黃進士, 황진사 a régi főváros, Keszong 開成, 개성 egyik hivatalnokcsaládjából származott, s igen jó nevelést kapott. Ennek ellenére *kiszeng* 妓生, 기생, más néven *kinjo* 妓女, 기녀 lett. A *kiszengek* a japán *gésák*hoz hasonló szerepet játszottak koruk társadalmában: dallal, versírással, tánccal szórakoztatták előkelő vendégeiket. Ezek a hölgyek a *cshonminek* 賤民, 천민 társadalmi rétegéhez tartoztak, s ez volt a legalacsonyabb státusú, következésképpen legmegvetettebb társadalmi csoport akkoriban. Nem tudjuk pontosan, hogy a hivatalnokcsalád sarjának miért kellett az igen alantnak minősített foglalkozást választania, amelynek gyakorlása során a művészneve (*kimjong* 妓名, 기명) *Mjongvol* 明月, 명월, ‘Fényes hold, Telihold’ volt. Egy feltételezés szerint azért kényszerült erre a sorsra, mert apjának törvénytelen gyerekeként született.² Egy másik történet szerint a szépséges fiatal hölgynek a szomszédban volt egy ifjú hódolója, aki viszonzatlan szerelme

¹ Pak 1990, pp. 207–210.

² Lee, G. 1989, p. 706.

miatti mérhetetlen fájalmába belehalt (öngyilkos lett?), s koporsóját csak akkor tudták továbbvinni Hvang Dzsini ablaka elől, amikor a lány az ingét ráterítette. E változat szerint az ifjú halála miatt érzett büntudat késztette volna a megvetett mesterségre. Választásában az is szerepet játszhatott, hogy a sorsában jelentkező baljós jel miatt senki sem merete feleségül venni a rendkívül bájos lányt.³ Miután *kiszeng* lett, elvesztette az esélyt is, hogy valaha feleségül vegyék. Ugyanakkor messze földön hírneves hölgyként megengedhette magának, hogy válogasson hódolói között. A legendák szerint azokat a férfiakat értékelték, akik a dalnak, a versírásnak és a bornak egyaránt hódoltak, azaz csak azokhoz volt kedves, akik kvalitásukkal felkeltették a figyelmét. Rendkívüli vonzerejéről az a korabeli pletyka is árulkodik, hogy még azt a *Csidzsok* 知足禪師, 지족선사 (*Csidzsok-szonsza*) nevű zen-buddhista szerzetest is sikerült az igaz útról letérítenie, aki 30 évig a fal felé fordulva meditált egy klostorban.⁴ Korának több híres irodalmára azonban nemcsak a szépségét, női vonzerejét, hanem a költői tehetségét is nagyra becsülte. Már életében és később még inkább legendás személyiséggé vált. Tudatában volt értékének: saját magát, valamint *Szo Gjongdokot* 徐敬德, 서경덕, írói neve *Hvadam* 花潭, 화담, ‘Virágos tó’, (1489–1546), kora neves konfucianus írástudóját és a Keszong környéki *Pakjon* vizesést 朴淵瀑布, 박연폭포 büszkén nevezte *Szongdo* három nevezetességének (*Szongdo-szamdzsol* 松都三絶, 송도삼절; Szongdo a keszongi régió korabeli neve volt). A hagyomány úgy tartja, hogy csak egyetlen férfit nem sikerült meghódítania, s ez a férfiú a fentebb említett Szo Gjongdok, a szigorú erkölcsiségéről híres konfucianus volt. A tudós – kárpótlásul – tanítványául fogadta az eszes lányt, betartván mindvégig a három lépés távolságot.⁵ Hogy a költőnőt halála után nem felejtették el, bizonyítja a Hvang Dzsinit már nem ismerő, a következő nemzedékhez tartozó Rim Dzse 林悌, 임제 (1549–1586) egyik sokat emlegetett verse is, amelyet Hvang Dzsini sírjánál írt.⁶ Rim Dzse a 16. század egyik legnevesebb prózaírója és költője volt. Ennek a versnek (és a többinek is) közlöm az eredeti koreai nyelvű szövegét mai helyesírással, majd a nyersfordítását és a műfordításomat is.

청초(靑草) 우거진 골에 자는다 누웠는다
 홍안(紅顔)을 어데 두고 백골(白骨)만 묻혔는다
 잔(盞) 잡아 권(勸)할 이 없으니 그를 슬허 하노라

³ Zöng 1982, pp. 43–44.

⁴ <http://www.seelotus.com/gojeon/gojeon/si-jo/cheong-san-eun.htm> (2008. 07. 06.)

⁵ Lee, G. 1989, p. 706.

⁶ Lee, P. H. 2003, p. 186.

A völgyben, ahol burjánzik a zöld fű, alszol vagy (a sírban) fekszel?
Rózsás arcod hová tetted, csak fehér csontok vannak eltemetve.
Fogom a kupát, de tósztot mondanom nincs kiért, hasztalan.

Meghaltál vagy csak alszol
e zöldellő kies völgyben?
Hová tűnt rózsás arcod:
sárgás csontod hever alatt.
Serlegem terád emelném,
de már nem élsz, értelme nincs.

A költő magas műveltségét bizonyítja, hogy kínai nyelvű verseket (*hansi* 漢詩, 한시) is írt, ezek közül nyolc maradt fenn (háromnak az eredeti szövegét és angol fordításait Lee Hai-soon könyve tartalmazza).⁷ Koreai nyelven öt *sidzso* versének szerzősége biztos, ezeket a *Cshong-gu-jong-on* és a *He-dong-ga-jo* című, a koreai irodalomtörténetben kivételes jelentőségű nyomtatott versgyűjtemények⁸ őrizték meg elsőként könyv alakban, s később is sok hasonló *sidzso* gyűjteményben szerepeltek. Hvang Dzsini művei egészen addig kéziratban vagy szájhagyomány útján terjedtek.

Valamennyi verse szerelmes vers; korának szigorú erkölcsű konfuciánus világában a nők közül általában csak a *kiszengek* merészeltek ilyen verseket írni. A *sidzso* költői között 31 nőről tudunk, ezek közül a többség, 26 fő *kiszeng* volt, s a máig fennmaradt, nők által írott 66 *sidzso* közül 60-at ők írtak. A 31 költő a régi irodalom összes, azaz 372 *sidzso* költőjének mindössze 8,3 százaléka, verseik művészi színvonala viszont a *sidzso* versek javát jelentik.⁹ Fejlődésként értékelik az élöbeszédhez közeli, kevesebb kínai idiómát tartalmazó, következőképpen érthetőbb nyelvezetüket.¹⁰ Ezekkel a nyelvi, stílusbeli sajátosságokkal együtt jár az, hogy verseik természetesebb, didakticizmustól mentes, őszinte érzésvilágot fejeznek ki.¹¹ A verseket énekelve, egy citeraszerű

⁷ Lee, H. 2005, pp. 12–17.

⁸ A közel ezer *sidzso*t tartalmazó *Cshong-gu-jong-on* 靑丘永言, 청구영언 (*A kéklő dombok örök dalai*, 1727) összeállítása a későbbi korok egyik leghíresebb *sidzso* költőjének, Kim Cshontheznek 金天澤 김천택 (1725–1766) a nevéhez fűződik ('Kéklő dombok': Korea egyik költői neve). A *He-dong ka-jo* 海東歌謠, 해동가요 (*Korea dalai*, 1763) Kim Szudzsang (1690–1769?) összeállítása, aki szintén neves *sidzso*-költő volt; munkájában Kim Cshontheek segítette (*Hedong*: 'A tengeren keletre', Korea egy másik költői neve). A két gyűjteményről részletesebben lásd Osváth 2002, pp. 98–99.

⁹ Pak 1990, pp. 202, 230.

¹⁰ Kim, J. J. 1986, p. 118.

¹¹ Cho 1987, pp. 177–178.

hangszer (*kajagum*¹²) kíséretében adták elő, hiszen abban a korban a költészet és a zene közötti kapcsolat még ilyen formában is létezett. A férfiak által írt szerelmes versek viszont – a nők által írottaktól eltérően – általában nem igazi szerelmes versek, hanem allegorikus értelműek: az uralkodó iránti érzelmek jelképes kifejezései. Fennmaradtak ismeretlen szerzőktől való erotikus jellegű rövid versek is, ezeknek a szerzői is valószínűleg *kiszengek*.¹³ Hvang Dzsini-nek hat *sidzso* verset tulajdonítanak, de ezek közül csak ötnek a szerzősége látszik bizonyítottnak (lásd később). A biztosan tőle származó öt vers korhű helyesírásban többek között Kwon Duhvan gyűjteményében,¹⁴ mai helyesírással pedig Kim Jaihiun Joyce antológiájában található meg.¹⁵ Több internetes oldalon¹⁶ a versek mai koreai nyelvre fordított változata is megtalálható, ami azt jelzi, hogy a 16. századi koreai nyelv a mai koreaiak többsége számára nehezen értelmezhető.

A *sidzso* 時調, 시조 a sinocentrikus kultúrkörben oly népszerű rövid versnek a koreai válfaja, szerkezetében emlékeztet a kínai négysorosra, elképzelhető, hogy genezise összefüggésben lehet vele. Az elnevezés két szótagjának jelentéséről több elmélet is született, a legvalószínűbb értelmezés: ‘alkalmi, rögtönzött melódia’ vagy ‘évszakok melódiája’. Az énekversként született versforma három hosszú sorból áll és laza ütemes verselésű, ami azt jelenti, hogy az ütemek szótagszáma ingadozik, általában 2–4 között van. Minden sor négy ütemből áll. Szótagszámot illető szigorúbb szabálynak csak az nevezhető, hogy a harmadik sor utolsó üteme kizárólag három szótag lehet, a következő ütemnek pedig a leghosszabbnak kell lennie, azaz öttől egészen kilenc szótagig terjedhet. Ennek oka az, hogy ez a két ütem vezeti be a vers fordulatát, a tanulságot vagy csattanót. A *sidzso* össz-szótagszáma a fentieknek megfelelően 41 és 50 között ingadozik. Rímek időnként előfordulnak. A korabeli dokumentumokban fellelt *sidzsókat* a többi koreai (és kínai) szöveghez hasonlóan központosítás és szóköz nélkül jegyezték le, a verssorokat sem különítették el; ezt azonban a jól kitapintható ritmus alapján pontosan lehetett rekonstruálni. Az európai fordítók a három sort túl hosszúnak tartván 6 sorosra tördelik a sorok második üteme mentén.¹⁷

¹² *kajagum*: 12 húros, pengető hangszer, a húrok selyemszálból készültek. Női hangszer volt (*jin*). Törökülésben, a bal térdre fektetve használták. A *komungo* volt a 6 húros párja, ezt férfias (*jang*) hangszernek tartották. A népi együttesekben ma is előfordulnak.

¹³ Osváth 2002, p. 37–38.

¹⁴ Kwon 1997, p. 132–135.

¹⁵ Kim, J. J. 1986, p. 275–277.

¹⁶ pl. <http://www.seelotus.com/gojeon/gojeon/si-jo/cheong-san-eun.htm>

¹⁷ A *sidzsó*ról részletesebben: Osváth 2002, p. 5–23; 2006, p. 175–226.

1.

Az itt közölt első *sidzso* Mártonfi Ferencnek (1945–1991) a Világirodalmi lexikon *sidzso* címszavát illusztráló fordítása.¹⁸ Mártonfi átültetésén némi javítást tettem az eredeti ritmus jobb érzékeltetése kedvéért (vitatható, hogy erre szükség volt-e).

Ez a vers nem biztos, hogy Hvang Dzsini műve, bár a stílus, az alkalmazott költői eszközök rá vallanak. A bizonytalanságot az okozza, hogy ez a vers csak két antológiában szerepelt régebben. A korábbi gyűjtemény (*Kun-hva-ak-pu* 槿花樂府, 근화 악부, ‘*A hibiszkuszvirág dalai*’) kiadási éve bizonytalan, 1779 vagy 1839 jöhet számításba, összeállítójának személye sem ismeretes. 394 *sidzso* és 7 *kászá*, azaz hosszabb, epiko-lírai jellegű vers található benne. A bizonytalanságot az okozza, hogy ez a gyűjtemény nem említi a *sidzso* szerzőjének, Hvang Dzsininek a nevét. A másik antológia (*Te-dong-phung-a* 大東風雅, 대동풍아, ‘*Korea szépségei*’) sokkal későbbi, 1908-ból származik, szerkesztője Kim Gjohon 김교헌, s az összeállítás 321 *sidzsót* és néhány *kászát* tartalmaz. Ebben már szerepel Hvang Dzsini neve.¹⁹ A vers első sora a *Kunhvaakpó*ban eltér az 1908-as változattól, a régebbi változat így hangzik: 내 정은 청산이요 님의 정은 녹수로다.²⁰

청산(靑山)은 내 뜻이오 녹수(綠水)는 님의 정(情)이
 녹수(綠水) 흘러간들 청산(靑山)이야 변(變)할 손가
 녹수(綠水) 도 청산(靑山)을 못 잊어 우리 예어 가는고

A kék hegy az én gondolatom (érzésem), a zöld folyó az Ő érzése,
 A zöld folyó elfolyik, de a kék hegy megváltozhat-e?
 A zöld folyó sem tudja elfelejteni a kék hegyet, zokog és megy tovább.

Mártonfi Ferenc fordítása, amely az eredeti 3 soros írásképet megőrizte:

A kéklő hegy az én szívem, a zöld folyó uram szerelme.
 A zöld folyó bár tovafuthat, a kéklő hegy mozdulhat-é?
 A zöld folyó sem felejtí a kék hegyet – zokogva megy tovább.

Az én változatom öt helyen változtatta meg Mártonfiét, s az eredetitől eltérően rímekeket is alkalmaztam:

A kéklő hegy az én szívem,
 a zöld folyó uram szerelme.
 A zöld folyó bár tovafuthat,

¹⁸ Mártonfi 1992, p. 337.

¹⁹ Lee, G. 1989, pp. 137–138, 187.

²⁰ <http://www.sealotus.com/gojeon/si-jo/cheong-san-eun.htm> (2008. 07. 06.)

a kéklő hegy mozdulhat-e?
Zöld folyónk nem felejtí a kék hegyet –
zokogva megy messzire.

2a

Ezt a verset mestere, Szo Gjondok halálakor írta, így tisztelgett emléke előtt:²¹

산(山)은 옛 산(山)이로되 물은 옛 물 아니로다
주야(晝夜)로 흐르니 옛 물이 있을 소냐
인결(人傑)도 물과 같도다 가고 아니 오노매라

A hegy a réges-régi hegy, de a (patak) vize nem a réges-régi víz,
Éjjel-nappal folyik, s ezért lehet-e a réges-régi víz?
A hős férfi is olyan, mint a víz: elmegy és nem jön vissza.

A hegycsúcs: mint száz éve,
de a patak nyughatatlan,
Szalad, szalad, folyik egyre,
habja helyett habja kél.
Daliánk, mint a víz sodrása –
itt hagy minket, nem jó vissza.

2b

Peter H. Lee könyvében az angol nyelvű verzió ennek a versnek egy másik értelmezését jelenti; a *sidszo* szabadabb átköltéséről van szó, parafrázisnak is nevezhetnénk.²² Ezt az értelmezést a magyar fordításban is átvettem. Peter H. Lee angol változata az angol fordítások zömétől eltérően rímeket is tartalmaz. Mind formai, mind tartalmi megoldásait tekintve jó példa arra, hogy a műfordítás milyen messzire rugaszkodhat az eredetítől annak érdekében, hogy a célnyelven is esztétikai minőséget jelenthessen.

Mountains are steadfast but the mountain streams
Go by, go by,
And yesterdays are like the rushing streams,
They fly, they fly,

²¹ O'Rourke 2002, p. 56.

²² Lee, P. H. 1981, p. 97.

And the great heroes, famous for a day,
They die, they die.

A hegység mozdulatlan,
de a patak rohan egyre,
A tegnap zuhatagként
zubog le a végtelenbe;
A hérosz a ma vitéze,
holnap várja sírnak mélye.

3.

A következő vers kezdősora egy szójátékon²³ alapul. A *pjokkjeszu* szó ugyanis homonima: kiejtése és koreai írásmódja is egybeesik egy bizonyos személy-névvel. A versbéli s az idegen nyelvű fordításokban megadott jelentés és írásmód: ‘zöld folyóvíz’ 壁溪水, személynévként viszont más kínai írásjegyekkel írták le a harmadik szótagot (壁溪守). A vers első elhangzásának idején a szójátékkal kifejezett kétértelműség világos volt.²⁴ A vers keletkezésének története a következő. A királyi családhoz tartozó *Ri Honjon*, aki a *Pjokkjeszu* névre is

²³ A homonimián alapuló szójáték igen gyakori volt a sinocentrikus irodalmakban. Például Csong Csholnak 정철, a 16. század leghíresebb költőjének *sidzso* verse is szójátékon alapul. Nagyon kedvelt egy *kiszeng*et, Csinokot 眞玉, 진옥; hozzá írta következő, erotikus célzást tartalmazó versét, amely azon alapul, hogy a *kiszeng* nevének jelentése: ‘Valódi drágakő’. Lásd Chun 1982, p. 128:

Drágakő vagy utáncat?
Tapintom: valódi ő.
A drágakő átfúrva jó,
viselni így alkalmas.
Szerszámom átfúrja a drágát,
s hordozom majd kevélyen.

Ebben a kultúrkörben a verssel történő kommunikáció igen gyakori volt, nem véletlen tehát, hogy a Csinok nevű kurtizán versben válaszolt a kihívásra, s adott méltó választ az elbizakodott szerelmesnek. A válaszvers szintén egy szójátékon (homonimián) alapul, mégpedig azon, hogy a költő neve *Csongcshol* 鄭澈 (‘udvarias + világos’), s kiejtve, a tonalitást nem ismerő sino-koreai-ban azt is jelentheti, hogy ‘igazi acél’ 正鐵:

Acél-e vagy utáncat?
Valódi vagy becsapás?
Tapintom: hű, de kemény,
acél ez: megedzették.
Fujtatóm szépséges szerszám,
tüzet táplál: szétolvasztom!

²⁴ Rutt 1958, pp. 45–46; Ha 1985, p. 222; Pak 1990, p. 208.

hallgatott, arról volt híres, hogy megvetette azokat a férfiakat, akik nem tudtak ellenállni női csábításának. Hvang Dzsini erről értesülvén elhatározta, hogy próbára teszi őt. Barátain keresztül rávette a fiatalembert, hogy látogasson el Keszongba. Pjokkjeszu egy este a *Manvolde* 滿月臺, 만월대, azaz Telihold kilátóban a holdfényes tájban gyönyörködött. Hvang Dzsini, aki követte őt, a sötétben elrejtőzve ezt a *sidzsót* kezdte énekelni. A hatás természetesen nem maradt el, a fiatalember és Hvang Dzsini között románc kezdődött A „telihold” szó utalás a *kiszeng*-költő művésznevére.²⁵

청산리(靑山裏) 벽계수(碧溪水)야 수이 감을 자랑 마라
일도창해(一到滄海)하면 돌아오기 어려워니
명월(明月)이 만공산(滿空山) 하니 쉬어 간들 어떠리

Kék hegyek zöld folyóvize ne büszkélkedjél, hogy elmész,
Ha megérkezel a nagy óceánhoz, nehéz lesz visszajönni,
A telihold megvilágítja az egész hegyet, mi lenne, ha megpihennél?

Kék hegyek zöldes vize,
azt csobogod, szélesebb vagy.
Am elfutván az óceánig,
visszatérsz lehetetlen!
Telihold aranyló fényében
megpihennél kis időre?

4.

내 언제 무신(無信)하여 님을 언제 속였관대
월침삼경(月沈三更)에 온 뜻이 전혀 없네
추풍(秋風)에 지는 잎 소리가 낸들 어이 하리오

Én mikor voltam hűtlen, mikor csaptalak be?
A Hold lesüllyed (elbújik) késő éjjel a harmadik dobverés idején²⁶
és Te sem jössz,
Az őszi szélről lehulló levelek hangja..., mit tegyek?

Valaha kételkedtél
hűségemben; megcsaltalak?!

²⁵ Trocevic 2004, p. 128; Koncevic 1978, p. 290.

²⁶ A harmadik dobverés ideje az éjjel 11 és 1 óra közötti időszak. A sinocentrikus kultúrkörben az este héttől reggel ötig tartó időszakot (az éjjeli őrseg ideje) öt részre osztották, s mindegyik rész két órából állt. A kétóránként esedékes őrsegváltás kezdetét dobveréssel, gong- vagy harangkongatással jelezték. Lásd Koncevic 1978, p. 290.

Egyedül a sötétben
sóhajtozom Uram után,
s hallgatok hulló lombokat
őszi-szeles éjszakán!

5.

Kim Kichung szerint két, alább következő verse a leglíraibb, legélőbb, ennek egyik oka vagy következménye minden bizonnyal az, hogy ezekben van a legkevesebb kínai szó. Megállapítja, hogy az elsőként tárgyalandó versben – a koreai költészetben igen szokatlan módon – a második és harmadik sor találkozásánál soráthajlás (*enjambement*) található. Ez a megoldás szintén az élőbeszédhez való közeledést mutatja, hiszen az érzelmek hevében gyakorta ignorálódhatnak a túl merev grammatikai vagy prozódiai szabályok.²⁷

어저 내 일이여 그릴 줄을 모르던가
이시랴 하다면 가라마는 채 구태여
보내고 그리는 정 (情)은 나도 몰라 하노라

Jaj, az én hibám, nem tudtam, hogy (ennyire) hiányzik majd,
Ha mondtam volna, hogy maradjon, elment volna-e? – én tudatosan
(józan ésszel)
Engedtem el, (még) nem ismertem a hiány érzését (akkor).

Jaj nekem, nem tudtam, hogy
ennyire fog hiányozni!
Könyörgéssel, zokogással
tudtam volna marasztalni?!
Nem tettem, hagytam elmenjen,
iszonyúan vágyom őt!

6.

Hvang Dzsini ezt a verset (amelyet az egyik legszebb koreai szerelmes versnek tartanak) állítólag szerelméhez, későbbi mesteréhez, Szo Gjondokhoz írta.²⁸ Szójátékot tartalmaz: a szeretett férfit jelző szó kiejtésileg homonima (*orünnim*), leírva már nem (얼은 님 ‘megfagyott, fagyos úr’, de: 어른 님 ‘a kedves úr’).

²⁷ Kim, K. 1996, pp. 118–119.

²⁸ <http://ipcp.edunet4u.net/~koreannote/3/3> (2008. 07. 06.)

동짓(冬至)달 기나긴 밤을 한 허리를 베어내어
 춘풍(春風) 이불 아래 서리서리 넣었다가
 어른님 오신 날 밤이어든 구비구비 껴리라

Tongdzsittál kínágin pámul hán harirül péa neja
 Cshunphung ibul áre szariszari naattágá
 Arün nim osin nál pámijodün kubigubi phjarirá

A leghosszabb téli éjszakát dereka kellős közepén (ketté)vágom,
 Tavaszillat takaró alá *szariszari* beteszem,
 Azon a napon, amikor Ő megjön, *kubigubi* kibontom.

A *szariszari* és a *kubigubi* szavak hangulatfestő szavak, amelyek magyarra (és más nyelvekre is valószínűleg) lefordíthatatlanok; az őket követő igék szóhangulatát teszik érzékletesebbé, szemléletesebbé. A koreaiak véleménye szerint mint hangszimbolikai eszközök igen emelik a vers művészi értékét.

Leghosszabb télészakám
 leszelem a csillagokról,
 S szövetjét összehajtom
 tavaszillat párnám alá.
 Majd nyáron, ha kedvesem hazatér,
 nyáréjszakán kibontom.

Hvang Dzsini legendás személyisége és sorsa számtalan prózai és költői mű, tévéjáték és film témája. Ilyen vonatkozásban nem meglepő, hogy a rég halott költőnő Észak- és Dél-Korea kapcsolatainak javulásában is szerepet játszhatott: 2004-ben északi és déli művészek közösen forgattak filmet az életéről, s ez lett a második dél-koreai producer és rendező által készített film, amelyet Észak-Koreában is bemutattak (az első az *Arirang* című film volt 2002–2003-ban). A film készítői Hvang Dzsininben a modern kor emancipációra törekvő nőjének előképét látják, aki nem alkuszik meg a hagyományos asszonyi sors lehetőségeivel, hanem felveszi a versenyt a férfiakkal, s párkapcsolatait illetően is önállóan, csak a szívére hallgatva dönt.²⁹

²⁹ Koehler 2007, p. 94–96.

IRODALOM

- Cho, Yun-che 조윤제 (1987): *한국문학사* [A koreai irodalom története]. Seoul: T'apkudang.
- Chun, Shin-yong (1982): *Humor in Korean Literature*. Seoul: Si-sa yong-o-sa.
- Ha, Tae-hung (1985): *Guide to Korean Culture*. Seoul: Yonsei University Press.
- Kim, Jaihiun Joyce (1986): *Classical Korean Poetry. More than 600 Verses since the 12th Century*. Seoul: Hanshin Publishing Co.
- Kim, Kichung (1996): *An Introduction to Classical Korean Literature. From Hyangga to P'an-sori*. (An East Gate Book.) Armonk–New York–London: M. E. Sharpe.
- Koehler, Robert (2007): A Very Different Hwang Jin Yi. Story of Korea's Most Beloved Gisaeng Helping Bring Divided Nation Together. In: *Seoul May 2007*, pp. 94–96.
- Koncevics, L. R. (1978): *Bambuk v sznegu. Korejszkaja lirika VIII–XIX vekov*. Moszkva: Nauka.
- Kwon, Duhwan 권두환 (1997): *한국문학총서. 고전시가*. [Koreai irodalmi szöveggyűjtemény. Klasszikus költészet]. Szöul: Henem.
- Lee, Gimoon et al. (1989): *국어국문학사전*. [Koreai nyelvi és irodalmi szótár]. Seoul: Seoul tehakkjo dong-a munhva jonguszo. [Szöul Egyetem Ázsiai Kultúrát Kutató Intézete.]
- Lee, Peter H. (1981): *Anthology of Korean Literature. From Early Times to the Nineteenth Century*. Honolulu: University of Hawai Press.
- Lee, Peter H. (2003): *A History of Korean Literature*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lee, Hai-soon (2005): *The Poetic Word of Classic Korean Woman Writers*. Seoul: Ehwa Womans University Press.
- Mártonfi Ferenc (1992): Szidzso. In: Szerdahelyi István (szerk.): *Világirodalmi lexikon*. Budapest: Akadémiai Kiadó, XIV. kötet, p. 337.
- O'Rourke (2002): *The Book of Korean Sijo*. Cambridge, Ma.–London: Harvard University Press.
- Osváth Gábor (2002): *Az öt barát éneke. Koreai rövidversek*. Budapest: Terebess Kiadó.
- Osváth Gábor (2006): *Koreai nyelv és irodalom. Válogatott tanulmányok*. Budapest: Editio prulilingua.
- Pak, Ilszu 박일수 (1990): 시화(詩話)를 통해 본 여류시조고 [A *sidzso* költőnei a régi irodalmi kritikákban]. In: *국문학자파론문집. 고전문학언문집 IV*. [Koreai irodalommal kapcsolatos disszertációk tézisei. Koreai nyelvű klasszikus irodalom. IV. kötet]. Seoul: Tejegak, p. 189–231.
- Rutt, Richard (1958): An Introduction to the Sijo. In: *Transactions of the Korea Branch of the Royal Asiatic Society* Vol. 34, pp. 1–80.
- Trocevic, A. F. (2004): *Isztorija Korejszkoj tradicionnoj literaturi*. Szankt-Peterburg: Izdatyelsztvo Szankt-Petyerburgszkogo unyiverszityeta
- Zöng, In-söb (1982): *A Guide to Korean Literature*. Seoul: Hollym.

Tibeti szavak különleges hangjainak hozzávetőleges magyar ejtése (olvasata)			
Jel	Ejtés	Nemzetközi	Magyar
c	cs	me-lce	<i>me-lcse</i>
ch	csh	byang-chub	<i>bjang-cshub</i>
j	dzs	jo-khang	<i>dzso-khang</i>
s	sz	dge-slong	<i>dge-szlong</i>
sh	s	sher-phyin	<i>ser-phjin</i>
ts	c	rtsi	<i>rci</i>
tsh	ch	tshul-khrims	<i>chul-khrimsz</i>
w	v	rab-wbyung	<i>rab-vbjung</i>
y	j	ye-shes	<i>je-sesz</i>
zh	zs	zhe-sdang	<i>zse-szdang</i>

A tibeti szavakat kétféle formában szerepeltetjük a kötetben. Az ejtett szóalakokat magyaros átírásban adjuk, vagyis ezeket úgy ejtjük, ahogy látjuk. A klasszikus (írott) szóalakokat a nemzetközileg használt jelölésmódon írjuk.

Példa: a transzcendens bölcsesség neve a tibetiben: *sercsin* (sher-phyin). A *sercsin* tibeti ejtett szóalak, ugyanígy mondjuk, vagyis *sercsin*. A klasszikus (írott) szóalak kibetűzése pedig *ser-phjin*.

Megjegyzés: Az általunk „w”-vel jelzett betű helyett a nemzetközi használatban gyakran előfordul az aposztróf is (pl. rab-wbyung = rab-’byung)